Kjendisportretter

av Marie Fongaard Seim

Skifter norsk landskap langsomt utseende, skifter selve menneskemateriellet i landet fortere enn formelen i den gamle salmen «syv gange ti er menneskets år». Derfor er det en særlig glede for meg når jeg ser gjennom mine fotografier å feste øyet på de store kulturpersonligheter i vårt samfunn jeg har hatt den lykke å få fotografere. Dobbelt glad føler jeg meg når mitt arbeid har vært vellykket, og deres ansikter lyser og lever, sterke, beåndede og karakterfulle som den gang de levde blant oss.

Anders Beer Wilse: Norsk landskap og norske menn, Oslo 1943, s. 144.

Da Anders Beer Wilse slo igjennom som fotograf i Norge rundt 1905, arbeidet han seg opp til å bli en av de mest anerkjente portrettfotografene i landet. Wilse bygde på eget initiativ opp et omfattende portrettgalleri over nasjonens fremste menn og kvinner innen vitenskap, kunst og litteratur, industri og politikk. I disse bildene brøt han gjerne med studioportrettets konvensjoner. Personene ble ofte iscenesatt i miljøskapende omgivelser i sine egne hjem, arbeidsværelser eller i friluft. Kjæledyr og familiemedlemmer kunne også innlemmes i portrettene.

TETT PÅ

Wilse fikk ofte nære relasjoner til personene han portretterte. Den gode kontakten og fortroligheten han klarte å skape i portrettsituasjonen la grunnlaget for individualiserte og ofte psykologiserende portretter hvor vi trer vi inn i personenes intime sfære. Ukonvensjonelle positurer og fremheving av personenes fysikk bidrar også til en skarp karakterisering. Flere av berømthetene fotograferte han ved flere anledninger og han var fotografisk konsulent for blant andre Roald Amundsen.

Den oppsøkende arbeidsmetoden han brukte innenfor genre- og naturfotografiet, benyttet han også i jakten på portretter av datidens helter. Portretteringene kunne derfor skje uten oppdrag på forhånd. Denne uavhengige og dermed moderne tilnærmingsformen til portrettet var delvis utslagsgivende for uttrykket Wilse skapte i sine menneskeframstillinger. Fotografering av datidens kjendiser omfattet også «paparazzibilder» på Karl Johan tidlig i hans norske karriere (1904), slik som vi også kjenner til fra andre fotografer som Carl Størmer.

Et interessant aspekt hos Wilse er at portretteringen av «heltene» og utrykket for deres identitet omfattet mer enn selve personfremstillingene. I mange tilfeller tok han bilder av rene interiører og eksteriører fra hjemmene deres. Enkelte personer, slik som Henrik Ibsen og Edvard Grieg, fulgte han helt inn i døden gjennom post mortem-fotografier og dokumentasjonsbilder fra deres begravelser og gravsteder. Portrettene, miljøbildene og post mortem-fotografiene ble samlet som serie og montert i Wilses album over berømte personer.

PORTRETTENE SPRES

«De siger at de tilsendte fotografier vil gjøre Dem berømt – aa nei – men de vil vistnok efter planerne blive bereist og det er ikke at foragte», skriver Wilse til Knut Hamsun 18. februar 1935. Hamsun var visstnok også den personen som skal ha skrevet

Venstre: Sigrid Undset, 1923.
Foto: Anders Beer Wilse/Norsk Folkemuseum.

Høyre: Roald Amundsen ved sirenen på Fram, 1910.
Foto: Anders Beer Wilse/Norsk Folkemuseum.

Billedhugger Gustav Vigeland i sitt atelier, 1906. Foto: Anders Beer Wilse/Norsk Folkemuseum

Album med bilder av Knut Hamsun og familie. Foto: Anders Beer Wilse. Tilhører Norsk Folkemuseum.

til sin forlegger om at skulle det tas portretter av ham måtte det ikke bli noe mindre enn «en Wilse». Wilse gjorde sine portretter av kjente menn og kvinner «bereiste» ved å bruke enkelte av dem i sine lysbildeforedrag, men det var særlig gjennom å tilgjengeliggjøre bildene for trykk i aviser, reklamer og andre publikasjoner gjennom sitt salgsarkiv at portrettene ble spredd til et allment publikum. Fotohistorisk har det fotografiske portrettet vært et viktig redskap i formingen av kjendiskulturen siden fotografiet ble oppfunnet på 1830-tallet. Nye trykkemetoder på begynnelsen av 1900-tallet gjorde at slike fotografier

Edvard Munch, 1912. Foto: Anders Beer Wilse/Norsk Folkemuseum

kunne distribueres i et helt annet omfang enn tidligere og fikk nye bruksområder og gjennomslagskraft.

Wilses portretter av kjente personer ble innført i en egen protokoll og kopier av bildene ble limt inn i album med titlene «Bekjente personer» og «Bekjente Mænd». Wilse laget også egne album viet enkeltpersoner, slik som hans tre album med fotografier av Knut Hamsun, familien og deres hjem tatt i perioden 1913 til 1939. Salgsalbumene stod tilgjengelige i Wilses forretning og utgjorde en viktig del av hans bildebyrå. Han sørget dessuten for at enkelte ferdige kopier lå klare til salg i butikken. Portrettene ble også innlemmet i eksterne arkiver, slik som Landslaget for Reiselivets Arkiv og hos Gyldendal forlag. Det ble også laget fotografiske forstørrelser av portrettene som vi ser eksempler på ble solgt til både private og institusjoner. Dessuten benyttet selvsagt de portretterte seg av bildene selv til privat eller annen bruk.

«DEN NYE ADELEN»

Gjennom sin arbeidsform og tilnærmingsmåte til portrettet, skapte Wilse møtene med datidens berømtheter til sterke karakterskildringer og omsatte øyeblikkene med dem til varige minner. Wilse bidro til å skape bilder på og identiteten til den «nye norske adelen» etter unionsoppløsningen med Sverige i 1905: kunstnere, forfattere, politikere, polfarere, skuespillere, musikere og industrimagnater som fungerte som friske og åndelige forbilder for den unge nasjonen.

Marie Fongaard Seim er fotoarkivar ved Norsk Folkemuseum og assisterende kurator for utstillingen «Wilse – Bildet av Norge».

KILDER/LITTERATUR:

Trond Bjorli: Et fotografisk gjennombrudd. Fotografisk og nasjonal modernisering i fotografen Anders Beer Wilses bildeproduksjon ca. 1900 - 1910. Avhandling UiB, 2014.

Anders Beer Wilse: Norsk landskap og norske menn, Oslo 1943.

Brev fra Anders Beer Wilse til Knut Hamsun, datert 18. februar 1935. Tilhører Nasjonalbiblioteket.

Anders Beer Wilses protokoller og salgsalbum. Tilhører Norsk Folkemuseum.